

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

In de schaduw van het kunstwerk: art-based learning in de praktijk

Lutters, J.H.R.

Publication date
2012

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Lutters, J. H. R. (2012). *In de schaduw van het kunstwerk: art-based learning in de praktijk*. Garant.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

SAMENVATTING

Deze ontwerpgerichte studie staat stil bij een nieuwe vorm van kunsteducatie voor het tertiair onderwijs: Art-Based Learning (ABL). Art-Based Learning is een manier van leren, niet over maar van kunst. De volgende drie stellingen geven een goede samenvatting van deze studie:

- 1) ABL is een ongewone vorm van denken.
- 2) ABL is een vorm van consulteren van onconventionele kennisbronnen.
- 3) ABL is een afwijkende didactische werkvorm binnen het kunst- en cultuurgericht hoger onderwijs.

Een rijke wetenschappelijke traditie

ABL staat in een rijke wetenschappelijke traditie. Kunst is daarbij niet het eindpunt maar het beginpunt van het denken. Het is een interdisciplinaire benadering die van belang is voor literatuurwetenschappers, theologen, filosofen, antropologen, psychologen, sociologen, film- en theaterwetenschappers, (kunst)historici en andere cultuurwetenschappers.

Het bouwwerk ABL is in de eerste plaats tot stand gekomen dankzij de cultuuranalytische studies van Mieke Bal, Ernst van Alphen en Hubert Damisch. Kunst is binnen hun werk een zeer relevante vorm van denken; een filosofie in woord en beeld. Ik heb geprobeerd deze manier van werken te vertalen naar de educatieve praktijk.

De psychoanalytische studies van Christopher Bollas vormen een andere belangrijke pijler. Interessant is zijn beschrijving van het *unthought known*, een bruikbare definitie van het onbewuste als het “nog niet gedachte weten.” Hij opent daarmee de weg naar de verbeelding als een valide vorm van denken. Denken en creativiteit komen samen.

De antropologische studies van Dick Hebdige vormen een derde belangrijke pijler. Zijn studies over de adolescentie hebben het karakter van een visueel antropologisch onderzoek waarbij culturele artefacten aanzetten tot het vertellen van een verhaal over de actuele jeugdcultuur.

Een afwijkende vorm van denken

ABL is een afwijkende vorm van denken en kent een inrichting in vier velden die de kwaliteit van het denken articuleert maar uitdrukkelijk niet leidt tot uniforme uitkomsten. Deze velden worden meestal in een bepaalde volgorde doorlopen. Het educatief ontwerp is echter niet lineair maar concentrisch, waardoor op elk niveau ieder aspect weer kan terugkomen.

Het eerste veld betreft “het vragend subject.” In Haanstra’s *authentieke leren* komt dit overeen met de authentieke vraag van de student op zoek naar inzicht in een sociale context. De persoonlijk actuele en daarmee relevante vraag is het beginpunt voor een valide dialoog met het kunstwerk.

Het tweede veld betreft “het sprekend object.” De student komt in contact met een kunstwerk dat zich manifesteert als een sprekend object. Van belang is dat het kunstwerk zijn eigen verhaal vertelt, wat bij de toeschouwer een luisterende houding met oog voor detail veronderstelt.

Het derde veld betreft “de mogelijke werelden.” De student associeert op basis van het voorgaande en komt terecht in het gebied van het *unthought known*. Object en subject van waarneming vervloeien. Het kunstwerk wordt onderdeel van een *possible world*.

Het vierde veld is het veld van “verhalen vertellen.” De student is van een lezer een schrijver geworden; receptie wordt tot productie; de wetenschapper wordt een kunstenaar.

Hij verbindt de opgedane ervaringen met de oorspronkelijke vraag en komt tot nieuwe bevindingen.

Een ongewone kennisbron

ABL maakt gretig gebruik van ongewone culturele kennisbronnen en ontsluit daarmee adolescentie als interdisciplinair veld van studie. Ik heb daarvoor drie drieluiken samengesteld. Deze zijn als *unthought known* tot stand gekomen.

Het eerste drieluik heeft als titel “Het verhaal van de jeugd en de dood.” De adolescent toont zich als een strijdende held. Drie kunstwerken komen aanbod. Centraal staat een schilderij van Caravaggio, *David met het hoofd van Goliath* (ca. 1600), aan de linkerkant aangevuld met een foto van Dino Pedriali, *Autoritratto Imaginario* (1983), en aan de rechterkant met een still uit Mathieu Kassovitz’ film *La Haine* (1995).

Het verhaal van de jeugd en de dood heeft een tragische opbouw. Alles draait om de confrontatie met de sterfelijkheid. Het moment van het ontdekken van de eindeloze mogelijkheden van de jeugd is tegelijk het moment van het besef dat het leven voorbij is voor je het weet. Zwart is niet voor niets de dominante kleur. Aristoteles klinkt door op de achtergrond. Het geweld in de wereld van de hedendaagse adolescent wordt begrijpelijk.

Het tweede drieluik draagt als titel “Het verhaal van de schoonheid van de jeugd.” De adolescent toont zich als een dichter. Centraal staat een literair werk, Virginia Woolfs *Orlando* (1928), aan de linkerkant aangevuld met een fragment uit Shakespeares toneelstuk *As You Like It* (1599) en aan de rechterkant met een still uit Thomas Vinterbergs film *Dear Wendy* (2005).

Dit verhaal van de jeugd kent een poëtische opbouw. Het is het verhaal van de schoonheid van het anders-zijn. Het vertelt hoe de jeugd ook een moment is waarop de adolescent zichzelf ontdekt in zijn anders-zijn.

De dominante kleur is wit. Schiller en Harold Bloom klinken mee op de achtergrond. De romantiek in de wereld van de hedendaagse adolescent wordt begrijpelijk.

Het derde drieluik luistert naar de naam “Het spel van de jeugd.” De adolescent toont zich als een afwisselend tragische, poëtische en kritische clown. Centraal staat een film, Nicholas Rays *Rebel Without a Cause* (1955). Aan de linkerkant zien we op het paneel Risk Haze-kamps foto *Jack off Jimmy* (2001); aan de rechterkant zien we een still uit Jim Jarmusch’ film *Mystery Train* (1989).

Dit verhaal kent een ironische opbouw. De ironie van de jeugd maakt de adolescentie tot een moment waarop niets meer vaststaat. De adolescent zegt niet wat hij bedoelt en bedoelt niet wat hij zegt. Hij leeft vanuit een steeds wisselend perspectief. Stemmen klinken in en buiten hem. De meest opvallende kleur wordt rood. Bakhtin spreekt op de achtergrond. De vrijheid van de hedendaagse adolescent wordt begrijpelijk.

Een eigentijdse didactische werkvorm

ABL is een eigentijdse didactische werkvorm die te gebruiken is binnen kunstopleidingen en cultuurgericht hoger onderwijs, mits gebruik wordt gemaakt van een didactische setting die tegelijk het waarnemen, analyseren, verbeelden en conceptualiseren stimuleert. Didactiek, als de kunst van het onderwijzen, wordt mathetiek, de kunst van het leren.

De leeromgeving vereist een *open source*-filosofie. De hogeschool of universiteit als locatie is niet langer voldoende. Het (virtuele) museum, de bioscoop, de bibliotheek of de schouwburg zijn belangrijke plaatsen om te komen tot een noodzakelijke intellectuele dialoog met de betreffende kunstwerken.

De docent werkt noodzakelijkerwijs vanuit een positie van *intellectual friendship* (een term van postkoloniaal theoretica Gayatri Spivak).

Hij is vooral gericht op het stellen van prikkelende vragen om zo een vruchtbare dialoog tussen de student en het kunstwerk op gang te brengen. Dit geldt binnen elk van de afzonderlijke velden.

Het curriculum is zo ontworpen dat de integrale cognitieve ontwikkeling steeds wordt gestimuleerd. ABL is een proces waarin de student tegelijk wordt aangezet tot gedisciplineerde *close reading*, helder logisch redeneren en een creatieve, vrije verbeelding. Ieder veld levert steeds weer nieuwe informatie op in dit voortschrijdende proces van kennis en inzicht.

Zoals gezegd past ABL ook binnen het curriculum van kunstacademies, dansacademies, theateracademies en conservatoria, met name binnen het vakgebied van *Artistic Research*. Het biedt een concreet methodisch-didactisch kader waarmee studenten en docenten intellectuele en kunstzinnige vorming kunnen integreren—een proces dat niet ophoudt bij het einde van de opleiding, want leren van kunst is een kwestie van *éducation permanente*.